

СИЛАБУС
навчальної дисципліни «Природно-заповідний фонд України»
на отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 106 «Географія» ОПП «Фізична географія»

Затверджено на засіданні кафедри фізичної географії – протокол № 1 від 27 серпня 2020 р.

Викладач: Карпюк Зоя Костянтинівна, кандидат географічних наук

Контактна інформація викладача:

Телефон: 0959385377

Електронна пошта: karpyuk.zk@ukr.net

Адреса викладання курсу: вул. Потапова, 9, корпус С

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. Коротка анотація дисципліни. Навчальна дисципліна «Природно-заповідний фонд України» належить до вибіркових дисциплін, спрямована на набуття студентами базових системних знань про принципи функціонування та прикладні аспекти проектування територій та об'єктів різних категорій природно-заповідного фонду (ПЗФ) України, структуру та зонально-регіональні особливості поширення територій та об'єктів ПЗФ України.

2. Структура курсу: лекції – 24 год., практичні – 24 год., самостійна робота – 92 год. консультації – 10 год. (5 кредитів, 150 год.)

3. Пререквізити і постреквізити дисципліни.

Пререквізити:

– географія, ландшафтознавство (фахові компетентності: здатність розуміти просторову природну різноманітність, зональні одиниці комплексного районування, розвиток, функціонування і поширення ландшафтів, взаємозв'язок і взаємозалежність природних компонентів ландшафту, аналізувати закономірності просторово-часових змін природних комплексів під впливом природних і антропогенних чинників);

– математика (здатність аналізувати математичні залежності, проводити математичні розрахунки щодо кількісних і якісних показників стану природно-заповідного фонду: обчислювати рівень заповідності території, індекс інсуляризованості тощо);

– гідрологія (здатність застосовувати знання про окремі водні об'єкти та гідрофізичні процеси (теплові, гідродинамічні, ерозійні), що у них протікають, аналізувати гідрологічний режим та водність річок, генезис озер, значення боліт, розуміти взаємозв'язок і взаємозалежність водних об'єктів на поверхні Землі);

– біологія (здатність застосовувати знання про рівні організації біорізноманіття: генетичний, видовий, екосистемний, енергетичну, концентраційну, індикаційну і ін. функції живих організмів, їх поширення; аналізувати взаємозв'язки живих істот з неживою природою та сучасні загрози біорізноманіттю);

– ботаніка (здатність розуміти біологічну різноманітність рослин, їх систематику, географічне поширення, біосферну роль, раціональні шляхи збереження і охорони, знати національні і міжнародні природоохоронні переліки раритетних видів рослин);

– зоологія (здатність аналізувати біологічну різноманітність тварин, класифікацію видів тварин, їх спосіб життя і географічне поширення, біосферну роль, раціональні шляхи збереження і охорони; знати національні і міжнародні природоохоронні переліки раритетних видів тварин);

– екологія (розуміння проблем забруднення вод, осушення боліт, старіння озер, зникнення багатьох видів біоти, антропогенної зміни ландшафтів).

Постреквізити: охорона та раціональне використання навколишнього природного середовища, формування екологічної мережі, геоекологія, екологічна безпека.

4. Мета та основні завдання дисципліни.

Мета вивчення дисципліни – формування комплексу спеціальних знань з теорії і практики заповідної справи в Україні, принципів функціонування та прикладних аспектів проектування територій та об'єктів різних категорій природно-заповідного фонду України, екологічного менеджменту природоохоронних територій.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни є: вивчення науково-методологічних, правових, організаційних, управлінських основ, на яких ґрунтується заповідна справа в Україні; формування цілісних уявлень про принципи функціонування та прикладні аспекти проектування територій та об'єктів різних категорій природно-заповідного фонду України; набуття знань про критерії класифікації територій та об'єктів природно-заповідного фонду, існуючі категорії ПЗФ, їх функції, правовий режим, види використання, нормативно-правове забезпечення організації, охорони і використання, види відповідальності за порушення законодавства; вивчення структури та зонально-регіональних особливостей поширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду України; оволодіння інформацією про перелік матеріалів для проектування нової природоохоронної установи та організаційно-технологічні вимоги у підготовці проектних матеріалів для створення нових об'єктів ПЗФ: пояснювальної записки, картографічних матеріалів, матеріалів погодження, демонстрації презентації клопотання про створення проектової природоохоронної установи із обговоренням її значення для розвитку регіону; оволодіння інформацією про значення міжнародної екологічної співпраці, у т. ч. у створення міждержавних природно-заповідних територій; розуміння значення територій і об'єктів ПЗФ як природних осередків екомереж; складання чіткого уявлення про застосовування практичних навиків у організації екологічної просвітницької діяльності.

5. Результати навчання (компетентності).

Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів.

Загальні компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність до проведення досліджень на відповідному рівні; здатність

до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність працювати автономно; здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові компетентності: здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проектів; здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства; здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах; здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання; самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати; здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності; знання змісту теорії і практики організації, охорони, функціонування природоохоронних територій різних категорій; здатність аналізувати проектну документацію, картографічні матеріали природоохоронних установ; здатність проводити оцінку наукової, екологічної, пізнавальної, рекреаційної цінності територій і об'єктів природно-заповідного фонду, визначати стійкість природних комплексів до антропогенних навантажень та аналізувати можливі загрози залежно від режиму природокористування, науково обґрунтовувати оптимальність їхніх площ та меж; розуміння функціональної ролі природоохоронних мереж у розбудові екологічних; здатність формувати картосхеми природоохоронних мереж; здатність застосування набутих знань і навичок для проведення екологічної просвітницької діяльності.

6. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Теоретичні основи, принципи функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Історичні передумови, організаційні аспекти формування природоохоронної мережі

Тема 1. Вступ. Історія формування національної системи категорій природно-заповідного фонду України. Історичні етапи становлення природоохоронної діяльності. Критерії відбору об'єктів для заповідання та принципи формування природно-заповідної мережі.

Тема 2. Міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля. Стратегічні міжнародні програми з відновлення довкілля. Концепція сталого розвитку. Основні форми міжнародного співробітництва у сфері організації, збереження і використання природоохоронних територій. Міжнародні нормативно-правові акти про охорону біотичного різноманіття. Значення принципів міжнародного екорозвитку у зміні підходів до виваженого використання природних ресурсів.

Тема 3. Значення територій та об'єктів природно-заповідного фонду України для збереження біорізноманіття. Функції живої речовини. Стійкість і саморегуляція екосистем. Причини і наслідки деградації біорізноманіття. Території та об'єкти ПЗФ як осередки збереження типових видів флори і фауни та тих, що потребують охорони.

Тема 4. Сучасна класифікація категорій територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Класифікація територій та об'єктів ПЗФ України за походженням, залежно від рівня охоронного режиму, залежно від правового режиму, юридичного статусу тощо.

Тема 5. Нормативно-правове регулювання землями природно-заповідного фонду України. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні. Загальні положення законодавства України про природно-заповідний фонд. Участь України у міжнародних двосторонніх і багатосторонніх угодах.

Тема 6. Основні етапи організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Порядок відведення земельних ділянок установам ПЗФ. Процедура створення об'єктів ПЗФ (етапи). Узгодження із землевласниками, землекористувачами, місцевим населенням. Картографічне забезпечення створення об'єктів ПЗФ.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Структура та зонально-регіональні особливості природно-заповідного фонду України. Організація процесу виявлення територій, перспективних для включення у ПЗФ

Тема 7. Природні заповідники України: Зонально-регіональні особливості. Основні завдання природних заповідників у природоохоронній мережі України. Вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників. Особливості зонально-регіонального розміщення природних заповідників України.

Тема 8. Біосферні заповідники України: Зонально-регіональні особливості. Основні функції і завдання біосферних заповідників. Функціональне зонування біосферних заповідників. Режим охорони і використання функціональних зон: заповідної, буферної, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму. Особливості зонально-регіонального розміщення біосферних заповідників України.

Тема 9. Національні природні парки України: зонально-регіональні особливості. Основні функції і завдання національних природних парків (НПП). Функціональне зонування НПП. Режим охорони і використання функціональних зон: заповідної, регульованої рекреації, стаціонарної рекреації, господарської. Особливості зонально-регіонального розміщення НПП України.

Тема 10. Регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища України. Основні завдання, функціональні зони, вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів, зонально-регіональне розташування регіональних ландшафтних парків. Заказники, їх типи, основні вимоги щодо режиму охорони. Пам'ятки природи, їх види, основні вимоги щодо режиму охорони. Заповідні урочища.

Тема 11. Штучно створені об'єкти природно-заповідного фонду України. Ботанічні сади, диференційований режим охорони і використання, сучасна роль та потенційні можливості як осередків збереження і відновлення біорізноманіття. Дендрологічні парки, структура та основні вимоги щодо режиму охорони. Зоологічні парки, значення зоопарків як осередків відновлення видів, що знаходяться під загрозою зникнення. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Тема 12. Виявлення ділянок, перспективних для включення у склад природно-заповідного фонду України. Рекомендації із вибору ділянок, перспективних для створення територій та об'єктів ПЗФ. Червона книга України, Зелена книга України, регіональні переліки видів флори і фауни, що охороняються. Проектування природно-заповідних територій.

7. Організація навчання.

Навчальний процес включає: лекції з використанням мультимедіапроектора та інших технічних засобів навчання; практичні заняття, самостійну роботу. Під час викладання лекційного курсу використовуються *методики проблемного і евристичного* навчання шляхом застосування таких *форм навчання* як аналітичні та проблемні лекції, дискусії. Мета проведення таких лекцій – розвиток у студентів логічного та самостійного осмислення матеріалу навчальної дисципліни. Практичні заняття включають виконання аудиторних завдань та завдань дослідницького характеру, опрацювання наукових джерел за певною проблематикою. Застосовуються такі *форми та методи навчання*: підготовка повідомлень, міні-проектів для обговорення в академічних групах, презентація результатів дослідження, зокрема виступ на конференції, науковому семінарі, метод ситуаційного аналізу (кейс-метод). Самостійна робота студентів передбачає підготовку до практичних занять, опрацювання рекомендованої наукової літератури, написання повідомлень, тез, доповідей, формування презентацій, підготовку до контрольних робіт та іспиту. Завдання самостійної роботи студентів вважаються виконаними, якщо вони виконані згідно зазначених вимог, розкривають зміст завдання, здані у зазначені терміни, не мають логічних і граматичних помилок. Консультації з викладачем щодо виконання завдань самостійної роботи студентів проводяться згідно затвердженого графіку консультацій. За умови невиконання і відсутності завдання оцінка 0 балів.

Форми контролю: поточне оцінювання: виконання та здача практичних робіт (ПО), тестові завдання (Т), розгляд конкретних ситуацій (РКС), тези (ТЗ), семінари (С); модульний контроль: модульна контрольна робота (МКР); підсумковий контроль у формі екзамену.

8. Політика курсу.

Академічна доброчесність: виконані завдання студентів мають бути їх оригінальними дослідженнями. Відсутність посилань на використані джерела, списування робіт інших осіб є прикладами академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності у письмовій роботі студента є підставою для її незарахування. Вимоги до академічної доброчесності визначаються «Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників СНУ імені Лесі українки» (<https://ra.eenu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Polozhennya-Antyplagiat.pdf>).

Відвідування занять дає можливість вчасно і якісно виконати передбачені для вивчення навчальної дисципліни завдання, отримати відповідні загальні та фахові компетентності. Студенти зобов'язані дотримуватися термінів, зазначених для виконання усіх видів робіт, передбачених курсом. Пропущені заняття можна відпрацювати у визначений час згідно графіка. За умови індивідуального навчального графіка студент має можливість отримати позитивну оцінку завдяки виконанню планових завдань та контрольного опитування.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються нижчим балом. Складання модулів відбувається лише раз, відповідно до встановленого терміну, оскільки є можливість отримати бали на семестровому екзамені.

Політика виставлення балів. Враховуються бали поточного (40 балів) та модульного оцінювання (60 балів). При цьому враховуються присутність на заняттях та активність студента під час занять, вимоги академічної доброчесності, своєчасність виконання завдання.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
	Для екзамену
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 – 81	Добре
67 – 74	Задовільно
60 – 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

Структурно-логічна схема організації занять та поточного оцінювання отриманих компетентностей

Фахові компетенції	Методи та форми навчання		Оцінка сформованості компетентностей	
			форма контролю	бал
1	2		3	4
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи, принципи функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Історичні передумови, організаційні аспекти формування природоохоронної мережі				
<i>Тема 1. Вступ. Історія формування національної системи категорій природно-заповідного фонду України</i>				
Здатність аналізувати історичні передумови становлення і розвитку природоохоронної діяльності. Знати критерії відбору об'єктів для заповідання та принципи формування природно-заповідної мережі.	Лекція	Вступна лекція	Робота на лекції	1
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури	ТЗ, С, Р	2
<i>Тема 2. Міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля. Концепція сталого розвитку</i>				
Знати основні форми міжнародного співробітництва у сфері організації, збереження і використання природоохоронних територій, міжнародні нормативно-правові акти про охорону біотичного різноманіття.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції	1
	Самостійна робота	Опрацювання лекцій, Інт.-ресурсів, виконання	ТЗ, С	2

Усвідомлювати значення принципів міжнародного екорозвитку у зміні підходів до виваженого використання природних ресурсів.		завдань		
---	--	---------	--	--

Продовження таблиці

1	2	3	4	
<i>Тема 3. Значення територій та об'єктів природно-заповідного фонду України для збереження біорізноманіття</i>				
Здатність аналізувати функції живої речовини. Значення стійкості і саморегуляції екосистем, причини і наслідки деградації біорізноманіття. Розуміти роль Територій та об'єктів ПЗФ як осередків збереження типових видів флори і фауни та тих видів, що потребують особливої охорони.	Лекція	Лекція-диспут	Робота на лекції	1
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури	ТЗ, С, Р	2
<i>Тема 4. Сучасна класифікація категорій територій та об'єктів ПЗФ України</i>				
Усвідомлювати зміст поняття «природні території особливої охорони», критерії класифікації природоохоронних територій. Знати класифікацію територій та об'єктів ПЗФ України за походженням, залежно від рівня охоронного режиму, залежно від правового режиму, юридичного статусу тощо.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Пояснення, обговорення, виконання завдань	ПО, Т, РКС	2,5
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, виконання завдань	ТЗ, С	0,5
<i>Тема 5. Нормативно-правове регулювання землями ПЗФ України</i>				
Здатність аналізувати нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні. Знати загальні положення законодавства України про природно-заповідний фонд та участь України у міжнародних двосторонніх і багатосторонніх угодах.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції	1
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, виконання завдань	ТЗ, С	2
<i>Тема 6. Основні етапи організації територій і об'єктів ПЗФ України</i>				
Розуміти порядок відведення земельних ділянок установам ПЗФ. Знати етапи (процедуру) створення об'єктів ПЗФ. Розуміти зміст картографічного забезпечення створення об'єктів ПЗФ.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції	
	Практичне заняття	Пояснення, обговорення, виконання завдань	ПО, Т	2,5
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, виконання завдань	ТЗ, С	0,5
Кількість балів за змістовий модуль 1	Лекція		4	

	Практичне заняття	5
	Самостійна робота	9
Максимальна кількість балів за модуль 1		18

Продовження таблиці

1	2	3	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Структура та зонально-регіональні особливості природно-заповідного фонду України. Організація процесу виявлення територій, перспективних для включення у ПЗФ			
<i>Тема 7. Природні заповідники України: зонально-регіональні особливості</i>			
Знати основні завдання природних заповідників у природоохоронній мережі України. Усвідомлювати вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів природних заповідників. Аналізувати особливості зонально-регіонального розміщення природних заповідників України.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції
	Практичне заняття	Пояснення, обговорення, виконання завдань	ПО, Т, РКС
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, виконання завдань	ТЗ, С
			2,5
			0,5
<i>Тема 8. Біосферні заповідники України: зонально-регіональні особливості</i>			
Здатність аналізувати основні функції і завдання біосферних заповідників, їх функціональне зонування. Знати режим охорони і використання функціональних зон: заповідної, буферної, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму; особливості зонально-регіонального розміщення біосферних заповідників України.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції
	Практичне заняття	Пояснення, обговорення, виконання завдань	ПО, Т, РКС
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, виконання завдань	ТЗ, С
			2,5
			0,5
<i>Тема 9. Національні природні парки України: зонально-регіональні особливості</i>			
Розуміти основні функції і завдання національних природних парків (НПП). Аналізувати функціональне зонування НПП. Знати режим охорони і використання функціональних зон: заповідної, регульованої рекреації, стаціонарної рекреації, господарської; особливості зонально-регіонального розміщення НПП України.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції
	Практичне заняття	Пояснення, обговорення, виконання завдань	ПО, Т, РКС
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, виконання завдань	ТЗ, С
			2,5
			0,5
<i>Тема 10. Регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища України</i>			
Знати основні завдання, функціональні зони, вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів, зонально-регіональне розташування регіональних ландшафтних парків, основні вимоги щодо режиму охорони заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції
	Практичне заняття	Пояснення, обговорення, виконання завдань	ПО, Т, РКС
	Самостійна робота	Опрацювання	ТЗ, С
			0,5
			4
			0,5

	робота	лекційного матеріалу, виконання завдань		
--	--------	---	--	--

Закінчення таблиці

1	2	3	4	
<i>Тема 11. Штучно створені об'єкти природно-заповідного фонду України</i>				
Розуміти диференційований режим охорони і використання ботанічних садів, їх сучасну роль та потенційні можливості як осередків збереження і відновлення біорізноманіття; структуру та основні вимоги щодо режиму охорони дендрологічних парків; значення зоологічних парків як осередків відновлення видів, що знаходяться під загрозою зникнення; особливості охорони парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції	0,5
	Практичне заняття	Пояснення, обговорення, виконання завдань	ПО, Т, РКС	4
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, виконання завдань	ТЗ, С	0,5
<i>Тема 12. Виявлення ділянок, перспективних для включення у склад ПЗФ України</i>				
Знати рекомендації із вибору ділянок, перспективних для створення територій та об'єктів ПЗФ; основні природоохоронні переліки України. Аналізувати послідовність етапів проектування природно-заповідних територій.	Лекція	Тематична лекція	Робота на лекції	1
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури	ТЗ, С, Р	2
Кількість балів за змістовий модуль 2	Лекція			2
	Практичне заняття			15,5
	Самостійна робота			4,5
Максимальна кількість балів за модуль 2			22	

Примітка. Виконання та здача практичних робіт (ПО), тестові завдання (Т), розгляд конкретних ситуацій (РКС), тези (ТЗ), семінари (С), реферат (Р).

9. Завдання до самостійної роботи

Самостійне завдання полягає у виконанні реферату відповідно до поданої нижче тематики. Самостійна робота повинна мати обсяг 15–20 сторінок рукописного тексту на аркушах формату А–4, переплетених або поданих у файлової папці. У роботі мають бути представлені такі структурні частини: титульна сторінка, оформлена за стандартними вимогами, зміст, вступ із обґрунтуванням структури роботи, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки.

При вивченні курсу «Природно-заповідний фонд України» студентам пропонується самостійно опрацювати такі теми:

1. Нормативно-правові засади організації, охорони і використання ПЗФ України.
2. Основні нормативно-правові документи, що регламентують діяльність ПЗФ України.
3. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.
4. Основні види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, дозволені законодавством України.
5. Міжнародно-правові акти природоохоронного характеру, їх значення у зміні підходів до вираженого використання природних ресурсів.

6. Рамсарська конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (1971 р., м. Рамсар, Іран).
7. Вашингтонська конвенція – конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) (3.03.1973 р., Вашингтон; Україна приєдналася 14.05.1999 р.).
8. Бернська конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (19.09.1979 р., м. Берн, Швейцарія; ратифікована Україною 29.10.1996 р.).
9. Боннська конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (19.09.1979 р. м. Бонн, Німеччина).
10. Вибір територій, пріоритетних для створення нових територій та об'єктів ПЗФ України.
11. Землі водного фонду, прибережні захисні смуги, водно-болотні угіддя, прибережні захисні смуги, лісові насадження.
12. Ареали поширення раритетних видів рослин і тварин, занесених у Червоної книги України та міжнародні природоохоронні переліки.
13. Території поширення екзогенних геологічних процесів, радіоактивно забруднені землі
14. Міжнародні природоохоронні програми «Натура 2000», «Емеральд».
15. Категорії природно-заповідних територій МСОП.
16. Відновлення екосистем та їх компонентів.
17. Природні заповідники України.
18. Режим охорони природних заповідників.
19. Проекти організації території природних заповідників та охорони їх природних комплексів.
20. Вимоги щодо охорони природних комплексів та об'єктів біосферних заповідників.
21. Світова мережа біосферних резерватів. Стратегія розвитку біосферних резерватів.
22. Система моніторингу за станом природних екосистем у біосферних резерватах.
23. Стан впровадження концепції екомереж в Україні.
24. Значення системи транскордонних природоохоронних територій.
25. Значення територій та об'єктів природно-заповідного фонду у структурно-функціональній організації національної екомережі.
26. Території та об'єкти природно-заповідного фонду Волинської області як складові регіональної екологічної мережі.
27. Структурно-функціональні елементи регіональної екомережі та об'єкти, що їх формують..
28. Значення різних категорій територій та об'єктів ПЗФ Волинської області у складі регіональної екомережі.
29. Особливості використання територій та об'єктів ПЗФ України.
30. Організація наукових досліджень у межах заповідників і національних природних парків України.
31. Рекреаційне використання територій та об'єктів ПЗФ України.
32. Основні напрямки пропагандистської діяльності природоохоронних установ.
33. Освітньо-виховна діяльність на базі територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

10. Підсумковий контроль успішності навчання.

Форма контролю – екзамен.

Питання для контролю:

1. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.
2. Основні види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Види відповідальності за порушення законодавства у сфері природозаповідання.

4. Структура природно-заповідного фонду України.
5. Території та об'єкти природно-заповідного фонду України як елементи національної екомережі.
6. Проектування природно-заповідних територій.
7. Етапи створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.
8. Система транскордонних природоохоронних територій.
9. Наукові напрямки ведення заповідної справи в Україні.
10. Основні завдання заповідної справи в Україні.
11. Цінність заповідних територій та об'єктів.
12. Необхідність збереження біорізноманіття України.
13. Історичні віхи заповідної справи в Україні.
14. Розвиток заповідної справи на Волині.
15. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні.
16. Принципи наукової організації географічної мережі природно-заповідних територій та об'єктів.
17. Перспективи розвитку заповідної справи в сучасній Україні.
18. Природні заповідники України. Географія поширення.
19. Біосферні заповідники (біосферні резервати) України.
20. Національні природні парки України.
21. Регіональні ландшафтні парки України.
22. Заказники України, їх типи.
23. Пам'ятки природи України, їх типи.
24. Заповідні урочища України.
25. Штучно створені території та об'єкти природно-заповідного фонду України.
26. Ботанічні сади України.
27. Дендрологічні парки України.
28. Зоологічні парки України.
29. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва України.
30. Черемський природний заповідник, комплексна фізико-географічна характеристика.
31. Функціональне зонування біосферних заповідників.
32. Мета створення заповідних зон у біосферних заповідниках.
33. Буферні зони біосферних заповідників, їхнє функціональне призначення.
34. Зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників.
35. Режим охорони і використання функціональних зон біосферних заповідників.
36. Чорноморський біосферний заповідник.
37. Карпатський біосферний заповідник.
38. Дунайський транскордонний біосферний заповідник.
39. Трилатеральний біосферний резерват «Західне Полісся».
40. Біосферний заповідник «Асканія-Нова ім. Фальц-Фейна», комплексна фізико-географічна характеристика.
41. Транскордонний біосферний резерват «Східні Карпати».
42. Біосферний резерват «Розточчя».
43. Функціональне зонування національних природних парків.
44. Заповідні зони національних природних парків.
45. Зона регульованої рекреації національних природних парків.
46. Зона стаціонарної рекреації національних природних парків.
47. Господарська зона національних природних парків.
48. Режим охорони і використання функціональних зон національних природних парків.

49. Шацький національний природний парк, комплексна фізико-географічна характеристика.
50. Прип'ять-Стохідський національний природний парк, комплексна фізико-географічна характеристика.
51. Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуща», комплексна фізико-географічна характеристика.
52. Ландшафтні заказники загальнодержавного значення Волинської області.
53. Лісові заказники загальнодержавного значення Волинської області.
54. Загальнозоологічні заказники загальнодержавного значення Волинської області.
55. Нікітський ботанічний сад – Національний науковий центр Національної академії аграрних наук України.
56. Ботанічний сад Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.
57. Дендрологічний парк «Асканія-Нова» (складова частина біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Фрідріха Едуардовича Фальц-Фейна.
58. Національний дендрологічний парк «Софіївка» – науково-дослідний інститут з проблем дендрології Національної академії наук України.
59. Дендрологічний парк Березнівського лісового коледжу Державного комітету лісового господарства України.
60. Державний дендрологічний парк «Тростянець» Національної академії наук України.
61. Державний дендрологічний парк «Олександрія» Національної академії наук України.
62. Освітньо-виховна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
63. Компоненти екологічної освіти.
64. Картування природоохоронних територій.
65. Екологічні стежки у межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду – ефективний засіб екологічного виховання.

11. Методичне забезпечення курсу

- Карпюк З. К. Природно-заповідний фонд України: методичні рекомендації для практичних робіт із курсу / З. К. Карпюк. – Луцьк : «Друк-Формат», 2018. – 81 с.
- Природоохоронні території Волинської області : карта М 1 : 400 000 / укладачі В. О. Фесюк, З. К. Карпюк. – Луцьк : ФОП Плахта О. П., 2017 (1,0 друк. арк.).

12. Рекомендована література

Основна література

1. Брусак Віталій. Міждержавні природоохоронні території польсько-українського прикордоння: сучасний стан та перспективи створення / Віталій Брусак, Діана Кричевська // Актуальні проблеми охорони природного середовища українсько-польських прикордонних територій : тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. (Львів–Івано-Франкове, 23–25 жовтня 2019 р.). – Львів : ПАІС, 2019. – С. 31–32.
2. Валюх А. М. Характеристика організаційної системи державного управління збереженням природного капіталу України / А. М. Валюх // Державне управління : удосконалення та розвиток. – Дніпро : Вид-во ТОВ «ДКС-центр», 2017, № 4. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1231>.
3. Виявлення територій, придатних для оголошення об'єктами природно-заповідного фонду / Олексій Василюк, Анастасія Драпалюк, Григорій Парчук, Дарія Ширяєва. За заг. редакцією Олени Кравченко. – Львів, 2015. – 80 с.

4. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. – К. : Авалон, 1998. – 52 с.
5. Грищенко Ю. М. Основи заповідної справи / Ю. М. Грищенко. – Рівне : РДТУ, 2000. – 239 с.
6. Дідух Я. П. Оцінка репрезентативності мережі природно-заповідних об'єктів України (ботанічний аспект) / Я. П. Дідух, Л. П. Вакаренко, Д. С. Винокуров. – Український географічний журнал. – 2016, № 2. – С. 13–19.
7. Екологічне право України. Особлива частина [текст] : навч. посіб. / О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 432 с.
8. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». – [Електронний ресурс]. – Реж. доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#n8>.
9. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» № 2456-ХІІ від 16.06.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
10. Закон України «Про транскордонне співробітництво». – [Електронний ресурс]. – <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
11. Закон УРСР «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41 (08.10.1991 р.). – Ст. 546.
12. Заповідна справа в Україні : навч. посібн. / за заг. ред. М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. – К., 2003. – 306 с.
13. Заповідні території України. Ботанічні сади та дендропарки України : науково-довідкове видання / відп. ред. Т. М. Черевченко, С. С. Волков. – К. : ТОВ «РСК «МАКСИМУС», 2010. – 296 с. : іл.
14. Інструкція про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України / Затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 16.02.2005 р., № 67 (редакція 17.01.2017 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-05>.
15. Карпюк З. К. Розвиток заповідної справи на Волинському Поліссі / З. К. Карпюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф. В. Зузука. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – № 10. – С. 55–63.
16. Карпюк З. К. Природно-заповідна і екологічна мережі / З. К. Карпюк, М. М. Мельничук // Природа Західного Полісся, прилегло до Хотиславського кар'єру Білорусі : монографія / за ред. Ф. В. Зузука : Ф. В. Зузук, К. Б. Сухомлін, Л. В. Ільїн та ін. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2014. – Р. 10. – С. 217–242.
17. Карпюк З. К. Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог / З. К. Карпюк, В. О. Фесюк, О. В. Антипюк. – Київ : ТОВ «ОК–ПОЛІГРАФ», 2018. – 136 с.
18. Петрина Н. В. Заповідна справа. Конспект лекцій у схемах і таблицях : навч. посібн. / Н. В. Петрина. – К. : Центр ІТ, 2007. – 116 с.
19. Петрина Н. В. Заповідна справа. Методичний посібник / Н. В. Петрина. – К. : Центр інформаційних технологій, 2006. – 62 с.
20. Правовий режим природно-заповідного фонду України : історія формування, юридичні аспекти та закордонний досвід : посібник [Електронний ресурс] / [За заг. ред. О. Кравченко]. – Львів : Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2017. – 92 с. – Режим доступу : http://2116_EPL_PZF_Ukraine_internet_versia.pdf.
21. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області : кол. моногр. / В. О. Фесюк, С. О. Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – К. : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2016. – 316 с. [Р. 7.2. Шляхи збереження, охорони та відтворення фауністичних комплексів / З. К. Карпюк – С. 201–220; Р. 9. Проблеми та перспективи функціонування екологічної мережі (9.1. Екомережа Волинської області: структура та історія формування; 9.2. Перспективи розвитку екомережі) / З. К. Карпюк. – С. 231–276].
22. Царик Л. П. Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем (концептуальні підходи, практична реалізація) / Л. П. Царик. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 320 с.

Додаткова література

23. Біорізноманіття Цуманської пуші та питання його збереження / Т. Л. Андрієнко, М. Л. Клєстов, М. В. Химин [та ін.]; під заг. ред. Т. Л. Андрієнко, М. Л. Клєстова. – К. : Фітосоціологічний центр, 2004. – 136 с.
24. Борейко В. Е. и др. Заказники и другие объекты ПЗФ Украины без гламура. Мониторинг нарушений заповедного режима, 2007–2018. Материалы независимого расследования / В. Е. Борейко, А. С. Головин, О. Н. Мелешенко, И. Ю. Парникоза, Д. В. Пишняк, П. П. Швидун, А. А. Яровой; Киевский эколого-культурный центр. – К. : Логос, 2018. – 115 с.
25. Борейко В. Е. Дикая заповедная природа и ее ценности / В. Е. Борейко // Создание экологических сетей как задание пан-европейской стратегии сохранения биологического и ландшафтного разнообразия: тезисы тренингов-семинаров, г. Киев, 18–19 мая 1999 г. – Киев: Киев. экол.-культ. центр, 1999. – С. 34–35.
26. Борейко В. Е. Заповедники, заповедность и живородящий хаос / В. Е. Борейко. – Киев: Логос, 2010. – 47 с.
27. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине / В. Е. Борейко // Киев. экол.-культ. центр. – К. : [б. в.], 1995. – 184 с.
28. Васюкова Г. Т. Екологія: підручник / Г. Т. Васюкова, О. І. Ярошева. – К. Кондор, 2018. – 524 с.
29. Відповідальність за створіння в Європі: документи консультативних нарад з питань природного довкілля Ради Єпископських Конференцій Європи / упор. і наук. ред. В. Шеремета. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. – 304 с.
30. Гринів Л. С. Екологічна економіка: навч. посіб. / Л. С. Гринів. – Львів: «Магнолія 2006», 2013. – 359 с.
31. Грицюк А. П. Проблеми та перспективи створення Національного парку «Цуманська Пуща» // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2007. – № 11, ч. 2. – С. 42–47.
32. Дар Бога. Закарпаття. Книжка-фотоальбом – Ужгород: «Видавнича студія «ZORIANa», 2016. – 88 с. : іл.
33. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ecology.univer>.
34. Залучення громадськості та науковців до проектування мережі Емеральд (Смарагдової мережі) в Україні / Полянська К. В., Борисенко К. А., Павлачик П., Василюк О. В., Марущак О. Ю., Ширяєва Д. В., Куземко А. А., Оскирко О. С. та ін. / під ред. д. б. н. А. Куземко. – Київ, 2017. – 304 с.
35. Заповідна природа Волині: буклет / укладачі В. О. Фесюк, З. К. Карпюк. – Луцьк: ФОП Плахта О. П., 2017. – 19 с. (1,2 друк. арк.).
36. Заповідні території Львівщини: наукове видання / Стойко С. М. [та ін.]; за заг. ред. Стойка С. М. – Львів: ЗУКЦ, 2013. – 128 с.
37. Карпенко Н. І. Удосконалення територіальної структури Шацького національного природного парку / Н. І. Карпенко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2009. – № 1: Геогр. науки. – С. 20–26. – [матеріали наук. конф., присвяч. 25-річчю Шацького національного природного парку, с. Світязь, 22–24 квіт. 2009 р.]
38. Карпюк З. К. Історичні передумови антропогенної модифікації природних ландшафтів Волинського Полісся / З. К. Карпюк // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Геогр. науки. – 2012. – № 18 (243). – С. 40–46.
39. Карпюк Зоя. Природно-заповідна мережа Ківерцівського району / Зоя Карпюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ківерцівщина та Олика в історії України та Волині. Науковий збірник: матеріали краснавчих читань, 22 вересня 2017 року, м. Ківерці – смт Олика / Упоряд. Г. Бондаренко, С. Войчик, А. Силук. – Вип. 62. – Луцьк, 2017. – С. 466–476.
40. Карпюк З. К. Наукові та правові засади формування Поліського екологічного коридору у Волинській області / З. К. Карпюк // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2010. – № 17: Геогр. науки. – С. 194–200.

41. Карпюк З. К. Рослинність / З. К. Карпюк // *Природа Західного Полісся, прилеглого до Хотиславського кар'єру Білорусі : монографія / за ред. Ф. В. Зузука : Ф. В. Зузук, К. Б. Сухомлін, Л. В. Ільїн та ін. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2014. – Р. 8. – С. 161–188.*
42. Карпюк З. К. Структурно-функціональна організація та міжнародне значення Шацького екомережиформувального вузла у екологічній мережі Волинського Полісся / З. К. Карпюк // *Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф. В. Зузука. – Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2014. – № 11. – С. 119–127. – [матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Національні природні парки – минуле, сьогодення», присвячена 30-річчю створення Шацького національного природного парку, с. Світязь, 23–25 квіт. 2014 р.]*
43. Кочуров Б. И. Экодиагностика и сбалансированное развитие / Б. И. Кочуров. – М. ; Смоленск : Маджента, 2003. – 384 с.
44. Мельник В. С. Літопис волинського лісу / В. С. Мельник, Б. І. Колісник. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2004. – 320 с.
45. Музиченко О. Еколого-ценотична оцінка різноманітності екосистем Цуманської Пущі як передумова створення національного парку «Ківецівський» / О. Музиченко // *Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – № 4. – С. 207–212.*
46. Назарук М. М. Соціальна екологія : взаємодія суспільства і природи : навч. посіб. / М. М. Назарук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 348 с.
47. Петлін В. М. Екологічні механізми організації природних територіальних систем. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 304 с.
48. Підсумок 2017 р. : створено 0,05 % заповідних територій. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/file/text/59/f472224n29.doc>.
49. Природно-заповідний фонд : земельні питання (посібник) / За заг. ред. О. Кравченко. – Львів : Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2017. – 104 с. – Реж. дост. : http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/2281_EPL_PZF_Posibnuk.pdf.
50. Приходько М. М. Екомережа як фактор екологічної безпеки природних та антропогенних геосистем в регіоні Українських Карпат і прилеглих територій / М. М. Приходько // *Укр. геогр. журн. – 2011. – № 2. – С. 41–48.*
51. Приходько М. М. Конструктивно-географічні засади системи управління екологічною безпекою природних і антропогенних геосистем / М. М. Приходько // *Укр. геогр. журн. – 2011. – № 11. – С. 56–62.*
52. Про екологічну мережу України : Закон України // *Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – С. 502.*
53. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України : Закон України // *Офіційний вісник України. – 2000. – № 43. – С. 5–33.*
54. Проблеми біорізноманіття на тлі глобальних процесів / Д. Гродзинський, О. Дембновецький, О. Левчук, Ф. Пацюк // *Вісн. Нац. акад. наук України. – 2010. – № 12. – С. 13–24.*
55. Проект організації території Національного природного парку «Прип'ять–Стохід», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів. – К. : ПАТ «Науково-виробничий комплекс “Курс”», приватне підприємство «Центр екологічного управління», 2011. – 341 с.
56. Реймерс М. Ф. Экология / М. Ф. Реймерс. – М. : Россия молодая, 1994.
57. Рідкісні види судинних рослин, що охороняються і рекомендовані до охорони у Волинській області / М. Й. Шевчук, І. І. Кузьмішина, Л. О. Коцун [та ін.] // *Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – № 8. – С. 116–123.*
58. Смарагдова мережа в Україні / [Болтачов О. Р., Дідух Я. П., Дудкін О. В. та ін.]; під ред. Л. Д. Проценка. – Київ : «Хімджест», 2011. – 37 с.
59. Стойко С. М. Вчення про біосферу – наукова основа її охорони / С. М. Стойко // *Укр. ботан. журн. – 2009. – № 3. – С. 293–306.*

60. Стойко С. М. Основи фітосозології та її завдання у збереженні фітогенофонду і фітоценофонду / С. М. Стойко // Укр. ботан. журн. – 2011. – № 3. – С. 331–351.

61. Турич В. В. Постмеліоративні й резерватогенні трансформації лісів Шацького національного природного парку / В. В. Турич, П. Т. Яценко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2009. – № 2 : Біол. науки. – С. 42–46. – [матеріали наук. конф., присвяч. 25-річчю Шацького національного природного парку, с. Світязь, 22–24 квіт. 2009 р.].

62. Хорологія зникаючих видів рослин Волинської області / І. І. Кузьмішина, Л. О. Коцун, В. П. Войтюк [та ін.] // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – № 5. – С. 106–112.

63. Царик Л. Деякі аспекти інтеграційно-еволюційних процесів в географії на сучасному етапі її розвитку / Л. Царик // Стан, проблеми і перспективи природничої географії : матеріали круглого столу, присвяч. 60-річчю зав. кафедри конструкт. географії і картографії, проф. В. М. Петліна, Львів, 15 берез. 2011 р. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 129–137.